

Р. Б. Рапава

викладач кафедри англійської мови
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
аспірантка кафедри педагогіки та кафедри початкової та професійної освіти
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

К. В. Ковінько

викладач кафедри англійської мови
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
аспірантка кафедри педагогіки та кафедри початкової та професійної освіти
Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

РОЛЬ МОТИВАЦІЇ В ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

В організації сучасного навчального процесу велику роль відіграє мотивація студентів. Мотивація студентів є однією з найбільш складних педагогічних проблем сьогодення. Мотиваційними процесами в навчанні студентів можна і потрібно управляти: створювати умови для розвитку внутрішніх мотивів, стимулювати студентів. Через величезний обсяг інформації, яку пропонують медіа, інтернет, соціальні мережі, дуже складно мотивувати студента до навчання, систематичної роботи, пошуку нової інформації, ефективного використання її у процесі навчання і життя. Як треба мотивувати студента, що б його навчання мало бажаний ефект і принесло користь не тільки йому, а й суспільству? Це питання для психологів, педагогів і суспільства. Час об'єктивно потребує зміни ролі та місця викладача в навчальному процесі. Студент повинен бути активною особою, а викладач – його партнером у навчанні і розвитку.

У статті досліджується роль мотивації під час онлайн-навчання студентів вищів. Розглядаються різні способи мотивації, роль викладача в навчальному процесі за допомогою дистанційних технологій. Відображається позитивне і негативне ставлення викладачів до дистанційного навчання. Особлива увага приділяється ролі та проблемі підвищення мотивації у студентів. Робляться висновки про те, як правильно мотивувати студентів і викладачів, задіяних у процесі дистанційного навчання.

Зміни, які стрімко відбуваються в сучасному світі, безпосередньо пов'язані з університетською освітою, мета якої – формування особистості із творчим потенціалом, орієнтованої на високі професійні досягнення. Тому актуальність дослідження визначається необхідністю вивчення особистісних і мотиваційних особливостей студентів, що навчаються на основі дистанційних освітніх технологій, з метою підвищення ефективності їх навчання. Проводиться аналіз різних способів підвищення мотивації в умовах дистанційного навчання.

У результаті дослідження з'ясувалось, що успішність вирішення цього завдання залежить від правильного врахування соціально-психологічних і соціально-педагогічних чинників. Важлива роль у цьому процесі належить мотивації – сукупності причин психологічного характеру, які спонукають особистість до дієвої активності і можуть змінюватися залежно від зовнішніх умов.

Ключові слова: дистанційне навчання, мотивація, студент, викладач, технології.

Постановка проблеми. Традиційна модель вищої освіти зазвичай охоплює студентів і викладачів, що зустрічаються на аудиторних заняттях у кампусі університету. У наші дні з появою і розвитком інтернету студент може здобувати вищу освіту, не виходячи з дому. Це і називається дистанційним навчанням (від англ. *E-learning*). Воно передбачає комбінацію аудіовізуальних лекцій, дослідження, зустрічі з викладачами і проведення об'єктивних іспитів із пройденого курсу. Вищезазначене позначає проблему вивчення рівня особистісного та мотиваційного розвитку студентів вишу в умовах педагогічного процесу, що реалізується за допомогою дистанційних освітніх технологій.

З урахуванням зростання вимог під час підготовки майбутніх бакалаврів в умовах дистанційного навчання актуальна мета дослідження – розвиток мотивації студентів на базі електронного інформаційно-освітнього середовища Moodle і сторонніх сервісів, як-от Google, Zoom, Whatsapp. Для вирішення психолого-педагогічних завдань треба виявити форми і засоби розвитку мотивації до успішної діяльності студентів в умовах дистанційного навчання. І саме цей період дозволяє найбільш гостро відчувати всі плюси і мінуси дистанційної освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам організації дистанційної освіти присвячені сучасні науково-методичні дослідження.

дження багатьох учених, серед яких Е. Полат, Н. Коряковцева, Е. Соловова, В. Демкина, І. Дмитрієва, М. Карпенко й інші.

Питання мотивації навчання вивчаються й обговорюються в наукових колах у сфері освіти як у вітчизняній науці, так і за кордоном. У своїх роботах автори розкривають особливості роботи з дистанційними технологіями, виділяють плюси і мінуси такої навчальної діяльності. Незважаючи на це, дослідження, що вивчають мотивацію до навчання в контексті інтернету, обмежені як за кількістю, так і за обсягом [6, с. 120]. З доступних досліджень спостерігається тенденція до прийняття обмеженого погляду на мотивацію, який не визнає складності та динамічної взаємодії чинників, що лежать в основі та впливають на мотивацію до навчання [7]. Натомість приділено увагу проектуванню мотиваційних навчальних середовищ [10]. З іншого боку, мотивація розглядалася щодо стабільних особистісних характеристик, дослідження були зосереджені на виявленні списків ознак успішних учнів [13, с. 79]. Порівняльні дослідження між студентами в інтернеті та студентами в університеті є загальним явищем із використанням цього підходу [14, с. 292], результати показують, що студенти в інтернеті є більш внутрішньо мотивованими, ніж їхні колеги в університеті.

Однак більш високі показники відсіву, пов'язані з онлайн-курсами, порівняно з подібними очними [11, с. 208], підтверджують думку, що мотивація є більш складною, ніж пропонують вищезазначені дослідження. Почуття ізоляції [12, с. 125], розчарування технологіями [8], обмеження в часі через інші обов'язки були визначені як чинники, що впливають на рішення студентів відмовитись від онлайн-курсів. Однак погана мотивація також була визначена як вирішальний чинник, що сприяє високому рівню відсіву [5]. Тому мотивація студентів вважається вирішальним чинником успіху в середовищі онлайн-навчання [9], є основною причиною поточного дослідження.

Мета статті – виявити відмінності між очним і дистанційним навчанням, показати вплив на мотивацію студентів, які навчаються за різними формами.

Відповідно до мети нами було сформульовано такі завдання:

- проведення теоретичного аналізу літератури із проблеми дослідження з метою обґрунтування мотиваційних особливостей студентського віку, а також надання психологічної оцінки ефективності системи дистанційної освіти, що забезпечує поширення принципів даного виду навчання на вищу школу;

- здійснення підбору комплексів мотиваційних особливостей у студентів у разі дистанційних і очних форм навчання;

- навчання студента здобування знань самостійно, пробудження в нього «смаку» до самовдосконалення, саморозвитку.

Виклад основного матеріалу. На початку XXI ст. розвиток соціальної мережі Інтернет суттєво вплинув на функціонування інституту освіти. Рівень комп'ютеризації та розвиток комунікаційних технологій дозволяють реалізовувати електронне навчання студентів у рамках дистанційного навчання. Сьогодні у відкритому доступі населенню широко представлені масиви мультимедійної інформації, що створюють можливості для спілкування людей незалежно від місця проживання. Саме це створює сприятливе середовище для успішного розвитку дистанційної освіти. Система дистанційної освіти покликана забезпечити:

- підвищення кваліфікації фахівців відповідно до змісту освітніх програм;

- якісний рівень академічної мобільності студентів;

- можливість здобуття освіти інвалідами, що не можуть навчатися за традиційною системою.

Варто зазначити, що за допомогою використання дистанційної освіти з'явилася можливість реалізовувати різні освітні та професійні програми, які стали доступні й на віддалених територіях [3, с. 78].

Сучасна дистанційна освіта пропонує безліч форматів і технологічних інструментів, серед яких: контрольні, тренажерні, що моделюють, демонстраційні програми, автоматизовані навчальні системи, мультимедіа та програми віртуальної реальності, електронні підручники, інтелектуальні, експертні навчальні системи і багато іншого.

Найбільш поширеним та ефективним варіантом є поєднання традиційної очної моделі й інноваційних підходів віддаленого навчання. Така парадигма передбачає гнучке поєднання самостійної роботи з різними джерелами інформації, навчальними матеріалами та систематичну оперативну взаємодію із провідними викладачами та консультантами.

Але сформована епідеміологічна ситуація в Україні та світі у 2019–2020 навчальному році вплинула на всі сфери життя сучасного суспільства. Зокрема, з початку весни 2020 р. школи, середні та вищі навчальні заклади, заклади додаткової освіти були змушені перейти на віддалений – дистанційний режим роботи з метою запобігання поширенню нової коронавірусної інфекції.

Несподіваний перехід від традиційної форми навчання до дистанційного формату виявився стресом як для викладачів, які не були підготовлені до нього, так і для студентів, які звикли здобувати знання від викладача особисто, а не сидючи перед екраном комп'ютера [1, с. 35].

Основним недоліком такого типу навчання є відстань між студентами і викладачем. У зв'язку

з тим, що не завжди у студентів вистачає мотивації до самостійного навчання, недостатньо розвинені сила волі та відповідальність, можлива втрата темпу навчання без постійного контролю викладача.

Студенти повинні розуміти, що вони зобов'язані взяти ініціативу у свої руки і закінчити навчання самостійно, без фізичної присутності однолітків і викладачів. Звідси постає питання про те, як зацікавити студента, яким чином підкріплювати слушні дії студента.

Наведемо для порівняння основні підходи до організації освітньої діяльності у традиційній та інноваційній системі освіти, опис яких є в сучасних літературних джерелах [2, с. 30].

Для традиційної системи характерні:

- мета освіти як підготовка до життя і праці;
- знання як продукт минулого;
- процес навчання як передача відомих зразків знань, умінь і навичок;
- студент як об'єкт педагогічного впливу;
- здебільшого репродуктивний характер діяльності того, хто навчається.

Інноваційна освіта передбачає таке значення тих же структурних елементів:

- мета освіти як забезпечення умов самовизначення і самореалізації;
- знання як продукт для майбутнього;
- процес навчання як створення студентом образу світу в самому собі шляхом власної активної діяльності;
- студент як суб'єкт пізнавальної діяльності;
- здебільшого активна діяльність учня.

Загалом можна погодитися з такими настановами. Проте відзначимо, що вони істотно ідеалізовані, тобто зазначені вище системи освіти насправді являють собою моделі, у яких відображені лише панівні ознаки. Наприклад, не можна сказати, що система освіти, яка працювала дотепер, цілком відхиляє творчу діяльність студентів або можливість займатися самоосвітою. Крім того, часто ми прагнемо до зведення в абсолют значень тих чи інших термінів, наприклад, що позначають учасників педагогічного процесу.

Нині університети використовують різні навчальні платформи для дистанційного навчання, однією з найпопулярніших є Moodle. Дана система дозволяє доповнювати аудиторні заняття за допомогою корисного і цікавого змісту курсів, які містяться на цій платформі. «Важливим і невід'ємним аспектом навчання за будь-якої форми здобуття освіти є контроль навчальної діяльності студентів, зокрема і тестовий, який за навчання із застосуванням дистанційних освітніх технологій стає одним із провідних. Водночас виникає цілий ряд психолого-педагогічних проблем використання інтернет-тестування в разі дистанційного навчання» [4].

Для підтримки і підвищення мотивації під час виконання тестових завдань необхідно використовувати модель, запропоновану американським ученим Джоном Келлером, який виділяє чотири етапи: увагу (attention); значущість (relevance); упевненість (confidence); задоволення (satisfaction) [9, с. 176].

Відповідно до цієї моделі, бажано насамперед повернути увагу студентів до навчального матеріалу, який використовується на платформі Moodle, далі пояснити значущість виконуваного завдання і показати правильність виконання для додання впевненості. На останньому етапі виконання завдань варто заохотити учня, надати інформацію про досягнутий результат.

Висновки і пропозиції. Безсумнівно, роль викладача під час дистанційного навчання залишається важливою, не варто залишати успіхи і невдачі студентів без уваги. Важливо пам'ятати, що тільки за докладання спільних зусиль студентами і викладачем можна досягти бажаного результату в навчанні. За допомогою технологій, які забезпечили більший зв'язок між учнями, сучасні теорії навчання, зокрема соціальний конструктивізм, дедалі більше впливають на практики викладання та навчання в контексті дистанційного навчання в інтернеті. Мотивація визначена ключовим чинником розвитку та збереження почуття спільності, а також навчання та досягнень у контексті інтернету. У роботі розглянуто ключові позиції щодо вивчення мотивації до навчання в умовах дистанційного навчання. Багато наявних досліджень застосували біхевіористичний підхід, орієнтований на навколишнє середовище, або когнітивну перспективу, яка концентрується на характеристиках того, хто навчається. Обидва ігнорують динамічний та чуйний характер мотивації до навчання. Дослідження, що застосовували ситуативний підхід, існують, але вони також обмежені з погляду широти досліджуваних соціальних та контекстних мотиваційних впливів і використання вузьких концептуалізацій мотивації. Прикладом цього є тенденція розглядати внутрішню та зовнішню мотивацію як протилежності та зосереджуватись суто на внутрішній мотивації в дослідженнях, що використовують теорію самовизначення як концептуальну основу. У сукупності ці питання підкреслюють необхідність досліджень, які вивчають мотивацію із сучасної ситуації, що знаходиться в «реальному житті» в Інтернеті, що включає розгляд широкого кола соціальних та контекстних впливів.

Список використаної літератури:

1. Данилов О. Вирішення проблеми відсутності мотивації до навчання в учнів при дистанційному навчанні. *Педагогіка вищої школи*. 2016. № 1 (4). С. 35–38. URL: <https://moluch.ru/th/3/archive/21/726/> (дата звернення: 10.01.2021).

2. Данилов О. Особенности дистанционного обучения. *Проблемы и перспективы развития образования* : материалы V Международной научной конференции, г. Пермь, март 2014 г. Пермь : Меркурий, 2014. С. 34–37. URL: <https://moluch.ru/conf/ped/archive/101/5176/> (дата звернення: 01.10.2020).
3. Основные направления перестройки высшего и среднего специального образования в стране. Москва : Высшая школа, 1987. 78 с.
4. Шумилина И. Психолого-педагогические аспекты интернет-тестирования при обучении с применением дистанционных технологий. URL: http://ode2.susu.ru/doc/konf/IODO_2012/Shumilina.pdf.
5. Artino A. Motivational beliefs and perceptions of instructional quality: Predicting satisfaction with online training. *Journal of Computer Assisted Learning*. 2008. № 24 (3). P. 260–270. DOI: 10.1111/j.1365-2729.2007.00258.x.
6. Bekele T. Motivation and satisfaction in internet-supported learning environments : A review. *Educational Technology & Society*. 2010. № 13 (2). P. 116–127.
7. Brophy J. *Motivating students to learn*. 3rd ed. New York : Routledge, 2010.
8. Hara N., Kling R. Students' distress with a web-based distance education course: An ethnographic study of participants' experiences. *Turkish Online Journal of Distance Education*. 2003. № 4 (2). URL: <http://tojde.anadolu.edu.tr/tojde10/articles/hara.htm>.
9. Keller J. First principles of motivation to learn and e-learning. *Distance Education*. 2008. № 29 (2). P. 175–185. DOI: 10.1080/01587910802154970.
10. Keller J. Motivational design for learning and performance : The ARCS model approach. New York : Springer, 2010.
11. Park J.-H., Choi H. Factors influencing adult learners' decision to drop out or persist in online learning. *Educational Technology & Society*. 2009. № 12 (4). P. 207–217. URL: <http://www.ifets.info/>.
12. Paulus T., Scherff L. Can anyone offer any words of encouragement? Online dialogue as a support mechanism for preservice teachers. *Journal of Technology and Teacher Education*. 2008. № 16 (1). P. 113–136.
13. Yukselturk E., Bulut S. Predictors for student success in an online course. *Educational Technology & Society*. 2007. № 10 (2). P. 71–83. URL: <http://www.ifets.info/>.
14. Wighting M., Liu J., Rovai A. Distinguishing sense of community and motivation characteristics between online and traditional college students. *Quarterly Review of Distance Education*. 2008. № 9 (3). P. 285–295.

Rapava R., Kovinko K. The role of student's motivation in distance learning in higher educational establishments

Students' motivation plays an important role in the organization of the modern educational process. Student motivation is one of the most difficult pedagogical problems today. Motivational processes in student learning can and should be managed: to create conditions for the development of internal motives, to stimulate students. With the huge amount of information provided by the source as media, internet, social networks, it is very difficult to motivate students to study, systematic work, motivation to seek new information and use it effectively in the process of learning and life. How should a student be motivated so that his studies would bring the desired effects and benefits not only to him but also to society? This is a question for psychologists, educators and society. Time objectively requires a change in the role and place of the teacher in the learning process. The student must be an active person, and the teacher – his partner in learning and development.

This article highlights the role of motivation in online learning of university students. Different ways of motivation, the role of the teacher in the educational process with the help of remote technologies are considered. The positive and negative attitude of teachers to distance learning is reflected. Particular importance is attached to the role and problem of increasing student's motivation. Conclusions are made on the ways of how to motivate students and teachers involved in the distance learning process.

The rapid changes in the modern world are directly related to university education, the purpose of which is to form a person with creative potential, focused on high professional achievements. Therefore, the relevance of the study is determined by the need to investigate the personal and motivational characteristics of students studying on the basis of distance learning technologies in order to increase the effectiveness of their learning. The analysis of various ways of increasing in motivation in the conditions of distance learning is carried out.

As a result of the research it became clear that the success of solving this problem depends on the proper consideration of socio-psychological and socio-pedagogical factors. An important role in this process belongs to motivation – a set of psychological reasons that motivate the individual to effective activity and can change depending on external conditions.

Key words: distance learning, motivation, student, teacher, technologies.